

Педагогічні умови формування у майбутніх педагогів професійного навчання готовності до використання знаково-символічної наочності

Pedagogical Conditions for the Formation of the Readiness of Future Teachers of Professional Training to use Sign-Symbolic Visual Aids

Євген Єрмоленко ¹
Yevhen Yermolenko

¹ *Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University*
24 Kyievo-Moskovska Street, Hlukhiv, 41400, Ukraine

DOI: [10.22178/pos.62-10](https://doi.org/10.22178/pos.62-10)

LCC Subject Category:
[LB1775-1785](#)

Received 11.08.2020
Accepted 20.09.2020
Published online 30.09.2020

Corresponding Author:
evg.ermolenko@gmail.com

© 2020 The Author. This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 License

Анотація. У статті визначено та обґрунтовано педагогічні умови формування у майбутніх педагогів професійного навчання готовності до використання знаково-символічної наочності. Описано шляхи реалізації запропонованих педагогічних умов у освітньому процесі.

За результатами дослідження встановлено, що педагогічними умовами формування у майбутніх педагогів професійного навчання готовності до використання знаково-символічної наочності є: формування у студентів мотивації до використання знаково-символічної наочності в освітньому процесі та майбутній професійній діяльності; забезпечення теоретичної підготовленості студентів до впровадження знаково-символічної наочності в освітній процес; організація систематичного та обґрунтованого застосування різних видів знаково-символічної наочності на різних етапах освітнього процесу. Автором визначено, що такий перелік педагогічних умов сприятиме формуванню у здобувачів освіти мотиваційного, когнітивного, діяльнісного та особистісного компонентів досліджуваної готовності.

Ключові слова: знаково-символічна наочність; педагог; педагог професійного навчання; педагогічна умова; готовність.

Abstract. The article defines and substantiates the pedagogical conditions for the formation of the readiness of future teachers of professional training to use sign-symbolic visual aids. The ways of realization of the offered pedagogical conditions in the educational process are described.

According to the results of the research, it is established that the pedagogical conditions for the formation of future teachers of professional training readiness to use sign-symbolic visual aids are: formation of students' motivation to use sign-symbolic visual aids in the educational process and future professional activity; ensuring the theoretical readiness of students for the introduction of sign-symbolic visual aids in the educational process; organization of systematic and reasonable use of different types of sign-symbolic visual aids at different stages of the educational process. The author determined that such a list of pedagogical conditions will contribute to the formation of educational motivators, cognitive activity, and personal components of the studied readiness.

Keywords: sign-symbolic visual aids; teacher; teacher of professional training; pedagogical condition; readiness.

ВСТУП

В умовах розвитку професійної (професійно-технічної) освіти в Україні надважливим стає

питання підвищення якості підготовки педагогічних кадрів для навчальних закладів цього рівня освіти. Різні аспекти підготовки майбутніх педагогів професійного навчання

вивчали В. Ковальчук [4], В. Курок [6], Г. Ігнатенко [3], В. Опанасенко [3], Т. Самусь [3] та ін. В умовах суттєвого інформаційного насичення освітнього процесу важливим, на нашу думку, є формування у майбутніх педагогів професійного навчання готовності до використання знаково-символічної наочності (ЗСН).

Загальновідомим є те, що учасники освітнього процесу піддаються впливу низки чинників, котрі в свою чергу обумовлюються внутрішніми та зовнішніми умовами. У зв'язку з цим вважаємо, що обов'язковим складником процесу формування у майбутніх педагогів професійного навчання готовності до використання знаково-символічної наочності є визначення чинників, які забезпечуватимуть максимальну дієвість освітнього процесу, тобто – педагогічних умов.

Метою статті є визначення і обґрунтування педагогічних умов формування у майбутніх педагогів професійного навчання готовності до використання знаково-символічної наочності.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Проаналізувавши літературні джерела з досліджуваної проблеми можемо стверджувати, що науковці не мають єдиного підходу до трактування поняття «педагогічні умови». Так, І. Зязюн та В. Кулешова визначають умову як різноманіття об'єктивного світу відносно предмета, тобто середовище, в якому цей процес формується та існує [9, 5].

Ряд науковців (Г. Бакуменко [1], Н. Дусь [2], С. Знаменська [10]) дотримуються дещо іншої думки та тлумачать педагогічні умови як сукупність специфічних взаємопов'язаних факторів, необхідних для здійснення системного педагогічного впливу для досягнення педагогічної мети.

У нашому дослідженні, урахувавши специфіку його проблематики, під педагогічними умовами розуміємо сукупність чинників, які сприяють підвищенню ефективності освітнього процесу та формуванню готовності до застосування знаково-символічної наочності.

Досліджуючи умови ефективної педагогічної діяльності В. Смирнов поділяє їх на об'єктивні і суб'єктивні. До суб'єктивних умов науковець відносить наявність у суб'єкта діяльності вираженої потреби і стійких мотивів її

здійснення, прийняття ним мети і програми діяльності; досвід організації і здійснення діяльності (теоретична підготовленість, сформованість умінь і практичних дій та операцій); відповідність змісту і характеру діяльності індивідуальним особливостям суб'єкта; емоційно-психологічний і фізичний стан суб'єкта діяльності. До об'єктивних умов належать організаційні та середовищні (переконлива мотивація і чітка постановка мети діяльності, раціональне планування, організація контролю, об'єктивна оцінка; сприятливий морально-психологічний клімат у групі; відповідність прийнятним нормам, виробничо-побутові та санітарно-гігієнічні умови діяльності); ресурсні умови (матеріально-технічне забезпечення діяльності; інформаційне забезпечення діяльності; кадрове забезпечення діяльності: компетентні керівники і організатори, співвиконавці, виконавці) [8].

Також, на нашу думку, слід зауважити на педагогічні умови формування інноваційної педагогічної діяльності студентів, розроблені Ю. Риндіною [7], оскільки використання майбутніми педагогами професійного навчання знаково-символічної наочності є одним із видів такої діяльності. Комплекс охоплює стимулювально-мотиваційні, змістово-технологічні, організаційно-реалізаційні, контрольнорегульовальні умови. Реалізація першої групи умов передбачає підтримання позитивної мотивації студентів до інноваційної педагогічної діяльності; створення інноваційно-рефлексивного середовища ЗВО; моральне і матеріальне заохочення студентів, які успішно займаються інноваційною педагогічною роботою; побудову концепції «Я – майбутній учитель-інноватор».

До змістово-технологічних умов віднесені: поглиблена теоретико-методологічна і методична підготовка студентів до інноваційної педагогічної діяльності; вирішення інноваційних педагогічних завдань; проектування інноваційної педагогічної діяльності; тренінгові справи; самостійна інноваційна педагогічна практика студентів.

Організаційно-реалізаційні умови виокремлено для позначення форм організації освітнього процесу, спрямованого на формування інноваційної педагогічної діяльності студентів, вони визначають встановлення педагогічно доцільних взаємин учасників освітнього процесу в системах «студент – викладач»,

«студент – студент», «студент – студентська група».

До контрольнo-регульовальних умов віднесено: спонукання студентів до рефлексивного управління процесом формування інноваційної педагогічної діяльності; забезпечення самомоніторингу формування інноваційної педагогічної діяльності студентів.

Проте, проблема обґрунтування педагогічних умов формування у майбутніх педагогів професійного навчання готовності до використання знаково-символічної наочності не була предметом спеціального дослідження.

На основі аналізу наукових праць дослідників, врахування сучасного стану досліджуваної проблеми у педагогічній практиці, застосування методу експертної оцінки та з урахуванням власного педагогічного досвіду, було визначено наступний перелік педагогічних умов формування готовності майбутніх педагогів професійного навчання до використання знаково-символічної наочності:

- формування у студентів мотивації до використання знаково-символічної наочності в освітньому процесі та майбутній професійній діяльності;
- забезпечення теоретичної підготовленості студентів до впровадження знаково-символічної наочності в освітній процес;
- організація систематичного та обґрунтованого застосування різних видів знаково-символічної наочності на різних етапах освітнього процесу.

Перша педагогічна умова спрямована на формування мотиваційного компоненту готовності майбутніх педагогів професійного навчання до використання знаково-символічної наочності. Проаналізувавши психолого-педагогічну літературу, ми дійшли висновку, що наявність мотиваційного компонента є обов'язковою та однією із першочергових умов для ефективного здійснення будь-якого виду діяльності людини, зокрема освітньої та пізнавальної.

Реалізація цієї умови може здійснюватися всіма доступними методами заохочень, у тому числі через:

- індивідуалізацію та диференціацію освітнього процесу шляхом застосування знаково-символічної наочності різного рівня

складності та різних видів, що максимально відповідає індивідуальним особливостям студентів;

- виконання індивідуальних творчих завдань з розроблення знаково-символічної наочності;
- заохочення студентів до застосування знаково-символічної наочності на різних етапах освітнього процесу (під час теоретичної та практичної підготовки) тощо.

Друга педагогічна умова, спрямована на формування когнітивного компоненту досліджуваної готовності, та передбачає наявність в учасників освітнього процесу власне знань про знаково-символічну наочність та теоретичної готовності (або наявності її елементів – у студентів) до впровадження та використання в освітньому процесі знаково-символічної наочності.

Власне знання про знаково-символічну наочність як педагогічний інструмент є важливою умовою, оскільки сприяє:

- усвідомленому використанню знаково-символічної наочності в освітньому процесі, що, у свою чергу буде сприяти підвищенню рівня мотивації;
- розумінню ролі знаково-символічної наочності на різних етапах освітнього процесу;
- оптимальному вибору відповідного виду знаково-символічної наочності залежно від особливостей дисципліни, теми, питання тощо;
- розробленню ефективної знаково-символічної наочності.

Формування теоретичних знань про знаково-символічну наочність у здобувачів освіти передбачаємо шляхом розширення і доповнення змісту освіти. Контекстний аналіз змісту дисциплін циклу професійної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання показав потенційні можливості навчальних дисциплін для формування та розширення теоретичних знань та практичних умінь щодо впровадження знаково-символічної наочності в освітній процес.

Зміст теоретичної готовності вчителя виявляється в узагальненому умінні педагогічно мислити, що передбачає наявність у педагога аналітичних, прогностичних, проєктивних, а також рефлексивних умінь.

Наявність аналітичних умінь полягає в здатності спостерігати перебіг процесів, аналізувати їх, виділяти їх компоненти і встановлювати між ними зв'язки, осмислювати кожну частину будь-якого процесу і знаходити властиві йому закономірності.

До прогностичних умінь належить здатність педагога передбачати наслідки будь-якої дії, процесу, впливу. Наприклад, потрібно вміти прогнозувати розвиток студентського (учнівського) колективу та освітнього процесу.

Проективні вміння полягають у здатності трансформувати цілі і зміст освітнього процесу в конкретні педагогічні завдання. Для цього педагог повинен вміти самостійно вибрати необхідні засоби, компонувати зміст і використовувати найбільш результативні з педагогічного погляду методи роботи.

Для того щоб професійна діяльність педагога могла бути об'єктивно оцінена і була можливість підбити її підсумки та, за потреби скорегувати, педагог повинен також володіти рефлексивними вміннями, тобто здатністю до коректного самооцінювання.

Третя педагогічна умова – організація систематичного та обґрунтованого застосування різних видів знаково-символічної наочності на різних етапах освітнього процесу – дозволяє формувати діяльнісний та особистісний компоненти готовності майбутніх педагогів професійного навчання до використання знаково-символічної наочності і передбачає реалізацію таких кроків:

- систематичне застосування викладачами знаково-символічної наочності під час повідомлення нового навчального матеріалу;

залучення студентів до роботи із знаково-символічної наочності під час лабораторних і практичних занять;

- залучення студентів до розроблення знаково-символічної наочності в рамках самостійної роботи та виконання індивідуальних завдань;

- застосування знаково-символічної наочності студентами під час проходження педагогічної практики.

ВИСНОВКИ

Запропонований перелік умов дозволить формувати у здобувачів освіти позитивну мотивацію до застосування ЗСН в освітньому процесі та майбутній професійній діяльності (мотиваційний компонент готовності), закріплювати теоретичні знання про знаково-символічну наочність (когнітивний компонент) та набувати практичні навички щодо впровадження її в освітній процес (діяльнісний компонент). Таким чином реалізується логічний ланцюг діяльності «хочу-знаю-можу і роблю». Окрім того, систематична робота студентів із знаково-символічної наочності сприятиме розвитку особистісного компонента готовності – розвитку комунікативних компетентностей студента, зокрема уміння читати та коментувати знаково-символічну наочність; підвищення рівня креативності при її створенні; рефлексії (самоконтролю, самооцінки, саморозвитку та самовдосконалення).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES

1. Bakumenko, G. A. (2002). *Pedahohycheskye uslovyia sovershenstvovaniya rechevoi kultury studentov* [Pedagogical conditions for improving the speech culture of students] (Doctoral dissertation). Yoshkar-Ola (in Russian)
[Бакуменко, Г. А. (2002). *Педагогические условия совершенствования речевой культуры студентов* (Кандидатская диссертация). Йошкар-Ола].
2. Dus, N. A. (2008). *Formuvannia kultury pedahohichnoho spilkuvannia u studentiv humanitarno-pedahohichnoho koledzhu* [Formation of the culture of pedagogical communication among students of the Humanities and Pedagogical College] (Doctoral dissertation). Vinnytsia (in Ukrainian)
[Дусь, Н. А. (2008). *Формування культури педагогічного спілкування у студентів гуманітарно-педагогічного коледжу* (Кандидатська дисертація). Вінниця].
3. Ihnatenko, H. V., Samus, T. V., & Opanasenko, V. P. (2017). *Formuvannia metodychnoi kompetentnosti pedahohiv profesiinoho navchannia v protsesi pedahohichnykh praktyk* [Formation of methodical

- competence of teachers of professional training in the process of pedagogical practices]. Sumy (in Ukrainian)
[Ігнатенко, Г. В., Самусь, Т. В., & Опанасенко, В. П. (2017). *Формування методичної компетентності педагогів професійного навчання в процесі педагогічних практик*. Суми].
4. Kovalchuk, V. I. (2014). *Teoretychni i metodychni zasady rozvytku pedahohichnoi maisternosti maistriv vyrobnychoho navchannia profesiino-tekhnichnykh nachalnykh zakladiv u pisliadyplomnii osviti* [Theoretical and methodical bases of development of pedagogical skill of masters of industrial training of vocational and technical primary schools in postgraduate education] (Doctoral dissertation). Zaporizhzhia (in Ukrainian)
[Ковальчук, В. І. (2014). *Теоретичні і методичні засади розвитку педагогічної майстерності майстрів виробничого навчання професійно-технічних начальних закладів у післядипломній освіті* (Докторська дисертація). Запоріжжя].
 5. Kuleshova, V. V. (2007). *Formuvannia poshukovo-doslidnytskykh umin maibutnikh inzheneriv-pedahohiv* [Formation of research skills of future engineers-teachers]. Kharkiv: Ukrainska inzhenerno-pedahohichna akademiia (in Ukrainian)
[Кулешова, В. В. (2007). *Формування пошуково-дослідницьких умінь майбутніх інженерів-педагогів*. Харків: Українська інженерно-педагогічна академія].
 6. Kurok, V. P., & Opanasenko, V. P. (2015). *Orhanizatsiia audytornoj doslidnytskoi roboty maibutnikh inzheneriv-pedahohiv u protsesi yikh fakhovoi pidhotovky* [Organization of classroom research work of future engineers-teachers in the process of their professional training]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova*, 51, 157–163 (in Ukrainian)
[Курок, В. П., & Опанасенко, В. П. (2015). Організація аудиторної дослідницької роботи майбутніх інженерів-педагогів у процесі їх фахової підготовки. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*, 51, 157–163].
 7. Ryndina, Yu. V. (2013). *Pedagogicheskie usloviya formirovaniya innovacionnoj pedagogicheskoy deyatel'nosti studentov* [Pedagogical conditions for the formation of innovative pedagogical activity of students]. *Molodoj uchenyj*, 9, 394–397 (in Russian)
[Рындина, Ю. В. (2013). Педагогические условия формирования инновационной педагогической деятельности студентов. *Молодой ученый*, 9, 394–397].
 8. Smirnov, V. I. (1999). *Obshhaya pedagogika v tezisakh, definicziyakh, illyustracziyakh* [General pedagogy in theses, definitions, illustrations]. Moscow: Pedagogicheskoe obshhestvo Rossii (in Russian)
[Смирнов, В. И. (1999). *Общая педагогика в тезисах, дефинициях, иллюстрациях*. Москва: Педагогическое общество России].
 9. Ziazun, I. A. (1996). *Filosofski proektsii osvity u osvitnikh tekhnolohii* [Philosophical projections of education and educational technologies]. *Shliakh osvity*, 1, 4–9 (in Ukrainian)
[Зязюн, І. А. (1996). Філософські проєкції освіти й освітніх технологій. *Шлях освіти*, 1, 4–9].
 10. Znamenskaia, S. V. (2004). *Pedahohycheskye usloviya formirovaniya kommunykativnoi kultury studentov v protsesse professyonalnoi podhotovky v vuze* [Pedagogical conditions for the formation of the communicative culture of students in the process of vocational training at a university] (Doctoral dissertation). Stavropol'. (in Russian)
[Знаменская, С. В. (2004). *Педагогические условия формирования коммуникативной культуры студентов в процессе профессиональной подготовки в вузе* (Кандидатская диссертация). Ставрополь].